

Mr Gordana Drakić
 asistent Pravnog fakulteta u Novom Sadu

ADVOKATURA NA PODRUČJU VOJVODINE 1929—1941.*

SAŽETAK: U radu se najpre ukazuje na stanje koje je postojalo u pravosuđu na području Vojvodine neposredno nakon ujedinjenja i na ulogu koju su advokati imali u uspostavljanju redovnog rada u sudovima. Autor, zatim, izlaže sadržinu pravnih akata koji su važili na području Vojvodine do 1929. godine, a odnosili su se na advokaturu, prikazuje osnivanje Advokatske komore u Novom Sadu i njeno zalaganje za donošenje jedinstvenog zakona o advokatima. Pored sadržine Zakona o advokatima iz 1929. godine, u drugom delu rada se ukazuje i na najvažnije probleme sa kojima je advokatura na području Vojvodine bila suočena, kao i mišljenje Advokatske komore u Novom Sadu o procesu unifikacije zakona u Kraljevini Jugoslaviji. Autor, na kraju, izvodi zaključke o ulozi advokature u pravnom životu u Vojvodini između dva rata.

Ključne reči: advokatura, Advokatska komora u Novom Sadu, Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, Zakon o advokatima, izjednačenje zakona

Proglašenjem otvorene diktature kralja Aleksandra Karađorđevića 6. januara 1929. godine otpočela je nova faza u političkom razvoju Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Ovaj period u razvoju međuratne jugoslovenske države trajao je do donošenja drugog jugoslovenskog Ustava u septembru 1931. godine. Treća, i poslednja, etapa političkog razvitka Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca počela je donošenjem pomenutog Oktroisanog ustava, a završila se njenim slomom u aprilskom ratu 1941. godine.

Kada je reč o advokaturi i sudstvu, kako na području današnje Vojvodine, tako i u drugim delovima Kraljevine SHS, njihov razvoj se može podeliti u dve faze. Završetak prve faze, koja je počela stvaranjem Kralje-

* Rad primljen: 16. XI 2004. godine.

vine Srba, Hrvata i Slovenaca, predstavlja proglašenje diktature kralja Aleksandra. Druga faza je trajala od 1929. do 1941. godine. Kriterijum za podelu su, pored političkih i društvenih zbivanja, rezultati zakonodavne aktivnosti koja se odnosila na advokaturu i sudstvo. Naime, u januaru odnosno martu mesecu 1929. godine doneti su prvi jedinstveni, i dugoočekivani, zakoni Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca koji su se odnosili na uređenje redovnih sudova, položaj sudija i advokata.¹ Do njihovog objavljivanja, na svakom pravnom području Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca važili su pravni propisi, koji su se odnosili na sudstvo i advokaturu, nasleđeni iz prethodnih pravnih sistema kojima je pojedino područje do ujedinjenja pripadalo, sa eventualnim izmenama koje su učinjene u cilju njihovog, bar delimičnog, saobražavanja sa novonastalim prilikama.²

Teritorija Vojvodine zajedno sa Međumurjem činila je posebno — vojvodansko pravno područje. „Geografski pojam Vojvodine se vremenom menjao, odnosno pod Vojvodinom nisu uvek podrazumevane iste oblasti. U istorijskom smislu, u Vojvodinu su spadali Banat, Bačka, Baranja i Srem, iako ne uvek sve ove zemlje, niti pak njihove geografske celine.”³

U toku vremenskog perioda od 1929. do 1941. godine koji u radu posmatramo, Vojvodina je bila deo Dunavske banovine. Ona (Dunavska banovina) je bila jedna od ukupno devet administrativno-teritorijalnih jedinica Kraljevine Jugoslavije ustanovljena *Zakonom o nazivu i podeli Kraljevine na upravna područja* od 3. oktobra 1929. godine.⁴ Dunavska banovina je obuhvatala severnoistočne delove jugoslovenske države: Banat, Bačku, Baranju (delove bivše Austro-Ugarske, koji su zajednički nazivani Vojvodinom, a koji su bili prisajedinjeni Kraljevini Srbiji odlukama Velike narodne skupštine održane 25. novembra 1918. godine u Novom Sadu), istočni Srem, kao i središnju Šumadiju i severoistočne delove Kraljevine Srbije.⁵

Velika narodna skupština je, pored odluke o otepljenju Banata, Bačke i Baranje od Ugarske, ustrojila Veliki narodni savet, kao zakonodavni organ; i Narodnu upravu kao izvršni organ na tom području.⁶ Odmah nakon konstituisanja, Narodna uprava je počela sa radom kao svoje-

¹ *Zakon o sudijama redovnih sudova*, Službene novine Kraljevine SHS, br. 7 od 8. januara 1929; *Zakon o uređenju redovnih sudova za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca*, Službene novine Kraljevine SHS, br. 20 od 25. januara 1929; *Zakon o advokatima za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca*, Službene novine Kraljevine SHS, br. 65 od 19. marta 1929.

² Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca činilo je, kada je reč o pravnom sistemu, šest pravnih područja: srbijansko, crnogorsko, vojvodansko, hrvatsko-slavonsko, dalmatinsko-slovenačko i bosansko-hercegovačko. Kriterijumi za podelu bili su pravni propisi koji su se na pojedinom području primenjivali, kao i sudska-administrativna nadležnost.

³ Lj. Krkljuš, *Pravna istorija srpskog naroda*, Novi Sad 2002, 383.

⁴ B. Petranović, M. Zečević, *Jugoslavija 1918—1984. Zbirka dokumenata*, Beograd 1985, 265.

⁵ *Almanah Kraljevine Jugoslavije, IV jubilarni svezak*, Zagreb 1932, 511.

⁶ *Spomenica oslobođenja Vojvodine 1918*, Novi Sad 1929, 164.

vrсна vlada za Banat, Bačku i Baranju, do konačnog ustrojstva nove države. Preko svojih odseka (bilo ih je jedanaest) Narodna uprava je, do osnivanja prve vlade zajedničke države, vršila skoro sve funkcije vlasti. Nakon formiranja centralne vlade Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, Narodna uprava je primila telegram iz Beograda u kom se od strane vlade zahtevala njena demisija. Podnevši ostavku koja je u Beogradu bila formalno prihvaćena, Narodna uprava je nastavila sa radom, postepeno prenoseći svoje funkcije na centralnu vladu, sve do 11. marta 1919. godine kada je održala svoju poslednju sednicu.⁷ Rad Narodne uprave, naročito njenog Odseka za pravosuđe, bio je, iako vremenski ograničen, dragocen za uspostavljanje redovnog rada u sudovima. U radu Narodne uprave aktivno su učestvovali mnogi istaknuti advokati i sudije iz Vojvodine. Na zahtev Narodne uprave u februaru 1919. godine, novosadski advokati Stevan Adamović, Milan Bokšan i Kosta Hadži sačinili su izveštaj o stanju koje je postojalo u sudstvu na području Vojvodine pre oslobođenja. Ovaj kritički izveštaj stručnih lica i učesnika u pravnom životu bio je polazna osnova za formiranje strategije i pravca izgradnje pravosudnog sistema u Vojvodini.⁸

Jedan od osnovnih problema sa kojima se Narodna uprava suočila u svojim nastojanjima da oživi pravni život i rad sudova bio je nedostatak sudija. Narodna uprava je, naime, uputila poziv svim pravosudnim ustanovama na teritoriji svoje nadležnosti, da polože zakletvu novoj vlasti i nastave sa radom. Međutim, na sednicama Narodne uprave od 24. januara i 19. februara 1919. godine jedna od tema bila je i odbijanje sudija da polože zakletvu Narodnoj upravi, usled čega su bili otpušteni sa svojih radnih mesta.⁹ Advokatski red u Vojvodini je, kada je reč o problemu nedostatka sudija, odigrao značajnu ulogu. Mnogi advokati su spremno napustili svoju privatnu praksu i postali sudije kako bi pomogli da se stanje u pravosuđu što brže konsoliduje. Poverenik za pravosuđe Narodne uprave je na jednoj od sednica naglasio da se na taj način rešava jedan od akutnih problema.¹⁰

Da bi se pravni život na teritoriji Banata, Bačke i Baranje u potpunosti organizovao, bilo je, pored uspostavljanja redovnog rada u prvostepenim sudovima, potrebno ustrojiti više sudove. Naime, na teritoriji Banata, Bačke i Baranje mreža prvostepenih sudova, sreskih i okružnih, bila je nasleđena iz Ugarske. Tu mrežu činilo je sedam okružnih sudova, odnosno sudbenih stolova i dvadeset i pet sreskih sudova, kao i ekspozitura

⁷ Arhiv Vojvodine, Fond Narodne uprave za Banat, Bačku i Baranju, Zapisnici sa sednice Narodne uprave od 21. decembra 1918. i 11. marta 1919. godine.

⁸ Arhiv Vojvodine, Fond Narodne uprave za Banat, Bačku i Baranju, Izveštaj novosadskih advokata Š. Adamovića, M. Bokšana i K. Hadžija iz februara 1919. godine.

⁹ Arhiv Vojvodine, Fond Narodne uprave za Banat, Bačku i Baranju, Zapisnici sa sednica Narodne uprave od 24. januara i 19. februara 1919. godine.

¹⁰ Arhiv Vojvodine, Fond Narodne uprave za Banat, Bačku i Baranju, Zapisnik sa sednice Narodne uprave od 19. februara 1919. godine.

Okružnog suda u Somboru (kao sreski sud) koja se nalazila u Čakovcu (Međumurje).

Apelacioni sud u Novom Sadu osnovan je *Uredbom o osnivanju Apelacionog suda u Novom Sadu za područje Banata i Bačke* koja je doneta 13. novembra 1919. godine.¹¹ *Uredbom o ustrojstvu Odeljenja B. Beogradskog kasacionog suda*, koja je doneta 17. septembra 1920. godine, bila je ustanovljena najviša sudska instanca na području Vojvodine.¹² Osnivanjem viših sudova bili su obezbeđeni formalni uslovi za izgradnju sudske sistema na području Vojvodine na stabilnim temeljima.

Za funkcionisanje i razvoj advokature na području Vojvodine takođe je trebalo obezbeđiti normativne i suštinske uslove. U daljem tekstu ćemo prikazati razvoj advokature u Vojvodini u periodu od stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca do 1929. godine, kao i normativne akte koji su se odnosili na advokaturu, a bili su doneti u tom periodu.

*
* *

U Ugarskoj je, kada je reč o advokaturi, važio *Zakonski članak XXXIV iz 1874. godine*. Ovim zakonom bila je uspostavljena slobodna i nezavisna advokatura. Ona je postala intelektualna profesija sa autonomnom profesionalnom organizacijom po sistemu komora. Prema ovom Zakonu u Južnoj Ugarskoj bile su osnovane sledeće komore: za Baranju u Pečuju, za Bačko-bodrošku županiju u Subotici, za Torontalsku i Čongradsku županiju u Segedinu i za Tamišku županiju sa južnim Banatom u Temišvaru. Advokatska komora u Subotici je počela sa radom 1. januara 1875. godine.¹³ „Advokatska komora u Subotici formalno je funkcionisala sve do novembra 1920. godine. Zapravo vodila je samo imenik advokata i advokatskih pripravnika radi održavanja kontinuiteta. Ostale komore u Segedinu, Temišvaru i Pečuju u vreme provizorijuma, sve do konačnog razgraničenja usled izvanrednih prilika nisu razvijale gotovo nikakvu delatnost.¹⁴

Zakon o priznanju kvalifikativnih pogodaba za sticanje advokature i javnog beležništva od 30. jula 1919. godine, donet je sa ciljem da se advokatima, koji su se bavili advokatskim pozivom u Austro-Ugarskoj monarhiji, omogući nastavak rada u novostvorenoj državi.¹⁵ Ovo pravo se priznavalo advokatima, po narodnosti Srbima, Hrvatima i Slovencima, koji su vršili praksu u onim delovima nekadašnje Austro-Ugarske monarhije koji su pripali Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca. Da bi ostvarili svoje pravo oni su morali da se opredele za određeno pravno područje

¹¹ *Službene novine Kraljevstva SHS*, br. 143 od 20. novembra 1919. godine.

¹² *Službene novine Kraljevine SHS*, br. 229 od 16. oktobra 1920. godine.

¹³ *Istorija jugoslovenske advokature I*, Beograd 1998, 223.

¹⁴ *Istorija jugoslovenske advokature II*, Beograd 2000, 78.

¹⁵ *Službene novine Kraljevstva SHS*, br. 86 od 26. avgusta 1919. godine.

Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i da podnesu molbu ministru pravde da im odobri rad na istom.

Prvi propis koji je donet nakon stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, a koji se odnosio na advokaturu na području Vojvodine bila je *Uredba o izmeni i dopuni Zakona o advokatima i advokatskim pripravnicima na teritoriji Banata, Bačke i Baranje*.¹⁶ Ova Uredba je doneta 8. decembra 1920. godine i njome je bila privremeno regulisana organizacija advokature na području Banata, Bačke i Baranje. U poslednjem, osamnaestom, članu Uredbe bilo je naglašeno da odredbe *Zakonskog članka XXXIV iz 1874. godine*, kao i odredbe nekih kasnije donetih akata, ostaju na snazi ukoliko nisu u suprotnosti sa sadržinom Uredbe ili sa odredbama nekog drugog zakona, ili naredbe, čija je važnost bila proširena na celu Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca.

Prvim članom Uredbe iz 1920. godine bilo je određeno da se za teritoriju Banata, Bačke i Baranje osniva jedna Advokatska komora sa sedištem u Novom Sadu, kao i da će novoutvrđena komora preuzeti imovinu Advokatske komore u Subotici, koja je ovom uredbom ukinuta.

Drugim članom Uredbe bilo je propisano da, na pomenutoj teritoriji, kod sudova i sudskih vlasti kao advokat i advokatski pripravnik može da radi samo lice koje je ubeleženo u spisak novosadske Advokatske komore. Treći član je upis u spisak advokata dozvoljavao samo onom besprekornom državljaninu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca koji je, po propisu koji je važio na teritoriji Banata, Bačke i Baranje, položio advokatski ispit i imao boravište na istoj teritoriji.

Četvrtim članom Uredbe bio je osnovan, kod Apelacionog suda u Novom Sadu, Odbor za ispitivanje advokatskih pripravnika. Odbor se sastojao od predsednika, potpredsednika i dvadeset četiri člana, a sastav Odbora se menjao svake tri godine. Predsednika, potpredsednika i polovinu članova Odbora, kao i njihove zamenike, postavljao je ministar pravde između članova najviših pravosudnih instanci na području Vojvodine i profesora Pravnog fakulteta u Subotici.¹⁷ Drugu polovinu članova Odbora i njihove zamenike birao je Odbor novosadske Advokatske komore iz reda advokata upisanih u spisak A. Međutim, kako u trenutku donošenja Uredbe Advokatska komora za Banat, Bačku i Baranju nije bila formalno konstituisana, u četvrtom članu je bilo rečeno da će drugu polovinu članova Odbora za ispitivanje advokatskih pripravnika privremeno postaviti ministar pravde.

Naredni članovi Uredbe iz 1920. godine (od petog do devetog) bili su posvećeni advokatskom ispitu.¹⁸ U desetom članu Uredbe bilo je propisano da svi advokati i advokatski pripravnici na teritoriji Banata, Bačke i

¹⁶ *Zbirka zakona i uredaba za Vojvodinu*, Novi Sad 1922, 23.

¹⁷ Pravni fakultet u Subotici osnovan je 1920. godine kao sastavni deo Univerziteta u Beogradu; detaljnije o tome videti: M. Simić, *Beogradski i subotički Pravni fakultet 1941–1945*, Beograd 1996.

¹⁸ O tome ćemo nešto više reći u daljem tekstu kada budemo obrađivali sadržinu Uredbe koja je regulisala materiju advokatskog ispita na teritoriji Banata, Bačke i Baranje.

Baranje moraju, u roku od mesec dana od stupanja Uredbe na snagu, da polože zakletvu. Bilo je predviđeno da se zakletva polaže pred „poverenstvom” koje će se formirati kod svakog okružnog suda na toj teritoriji. Poverenstvo su činili predsednik pojedinog okružnog suda, jedan sudija istog suda i jedan advokat (pretpostavljamo sa područja nadležnosti određenog okružnog suda). Članove ovih poverenstava je postavljao ministar pravde. Polaganje zakletve pred poverenstvom je bio uslov za dalje vršenje advokatske i advokatsko-pripravničke prakse na teritoriji Banata, Bačke i Baranje.

Dvanaestim članom je bilo predviđeno da će od prijavljenih advokata, pomenuto poverenstvo sastaviti dva spiska. U spisak A ulazili su oni advokati koji su u potpunosti znali službeni jezik Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. U spisak B upisivani su oni advokati koji uopšte, ili delimično, nisu znali službeni jezik. Svi prijavljeni advokati su morali, da bi bili upisani u jedan od spiskova, da podnesu dokaze o tome da su do 25. novembra 1918. godine bili ubeleženi u spisak advokatske komore sa sedištem na teritoriji Banata, Bačke i Baranje, ili da su po *Zakonu o kvalifikativnim pogodbama za sticanje advokature i javnog beležništva* od ministra pravde dobili odobrenje da vrše praksu na tom području.

Advokati ubeleženi u spisak A smatrani su za punopravne članove Advokatske komore za Banat, Bačku i Baranju sa sedištem u Novom Sadu. Advokati iz spiska B nisu imali ni aktivno ni pasivno izborno pravo u Komori. Međutim, nakon što advokat iz spiska B pred poverenstvom dokaže da u potpunosti zna službeni jezik, ono (poverenstvo) mu je izdavalo uverenje o tome, i on je mogao da pređe u spisak A.

Nakon isteka roka predviđenog za prijavu i upis advokata i advokatskih pripravnika, poverenstvo je trebalo da, preko Apelacionog suda u Novom Sadu, pošalje ministru pravde sve zapisnike o položenim zakletvama i spiskove advokata i advokatskih pripravnika. Ministar pravde je, zatim, trebalo da imenuje osnivački Odbor za Advokatsku komoru u Novom Sadu. Ovaj Odbor je trebalo da sazove prvi zbor advokata upisanih u spisak A, radi osnivanja Advokatske komore u Novom Sadu.

Uredba o advokatskom ispitu na teritoriji Banata, Bačke i Baranje doneta je kao i *Uredba o advokatima i advokatskim pripravnicima* 8. decembra 1920. godine, i u skladu sa njom propisivala sadržinu i način polaganja advokatskog ispita.¹⁹ Advokatski ispit se, kako je to bilo predviđeno i u prethodnoj Uredbi, polagao pred Odborom za ispitivanje advokatskih pripravnika pri Apelacionom sudu u Novom Sadu. Ispit se sastojao iz pismenog i usmenog dela. Na pismenom ispitu kandidat je rešavao pismene zadatke iz građanskog, trgovačko-meničnog ili stečajnog i krivičnog prava. Kandidat je za izradu pismenih zadataka imao na raspolaganju dva dana.

Usmeni ispit se polagao pred petočlanom komisijom. Ispit se polagao na službenom jeziku Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i obuhvatao

¹⁹ *Službene novine Kraljevine SHS*, br. 2A od 4. januara 1921. godine.

je pitanja iz formalnog i materijalnog građanskog i krivičnog prava, srpskog ustavnog prava, trgovačkog, meničnog, stečajnog, administrativnog i finansijskog prava koje je važno na području Banata, Bačke i Baranje.

Prilikom ocenjivanja kandidatovog uspeha na pismenom i usmenom ispitu, komisija je, pored njegove pravne sprema, imala u vidu naročito njegovu sposobnost za „brzo i pravilno pravničko suđenje i raspravljanje”. Odluku o tome da li je kandidat položio advokatski ispit komisija je donosila tajnim glasanjem. Nakon položenog ispita kandidat je bio dužan da pred komisijom položi propisanu zakletvu. Komisija mu je, zatim, izdavala diplomu, kao potvrdu da je „osposobljen” za advokatski poziv. Ukoliko je ispitna komisija ustanovila da kandidat na ispitu iz jedne grupe predmeta nije zadovoljio, upućivala ga je na ponovno polaganje ispita iz te grupe predmeta. Međutim, moralo je da prođe najmanje šest meseci da bi ponovo mogao da polaže, a za to vreme je kandidat trebalo da obavlja pripravničku praksu kod advokata. Kandidat koji pri prvom pokušaju nije položio ispit, jer nije zadovoljio iz dva ili više predmeta, mogao je ponovo da polaže ceo ispit ali tek nakon godinu dana.

Osnivačka skupština Advokatske komore za Banat, Bačku i Baranju održana je u Novom Sadu 3. maja 1921. godine. Skupštinom je predsedavao dr Đorđe Konjović, predsednik Apelacionog suda u Novom Sadu. On je u svom pozdravnom govoru istakao značaj Skupštine i založio se za saradnju sudova i Advokatske komore. Sa Skupštine su upućeni telegrami regentu Aleksandru, kome su okupljeni advokati izrazili svoju vernost i odanost, i ministru pravde kome su se zahvalili na saradnji u postupku osnivanja Advokatske komore za Banat, Bačku i Baranju. Nakon toga se, u skladu sa članom 17. *Uredbe o izmeni i dopuni Zakona o advokatima i advokatskim pripravnicima na teritoriji Banata, Bačke i Baranje*, pristupilo izboru organa Advokatske komore. Za predsednika Advokatske komore izabran je dr Stevan Adamović, advokat iz Novog Sada. Pored predsednika na Skupštini su izabrani i članovi Odbora Advokatske komore, potpredsednik, sekretar i blagajnik.²⁰

Centralni problem pravnog sistema Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca bio je pravni partikularizam. Jedan od najvažnijih zadataka bilo je izjednačenje prava u zajedničkoj državi. Članom 133. Vidovdanskog ustava bio je ustanovljen kraći postupak za izjednačenje zakonodavstva i uprave u zemlji.²¹ Ustavom je bilo predviđeno da će se taj kraći postupak za izjednačenje zakona primenjivati u roku od pet godina od stupanja Ustava na snagu sa mogućnošću njegovog produženja.

Zakonodavni odbor bio je ustanovljen članom 130. Ustava, kao telo na koje je bio prenet dobar deo zakonodavne nadležnosti. Zakonodavni odbor je imao zadatak da izvrši likvidaciju pravnog provizorijuma na taj način što je trebalo da ukine, izmeni ili ostavi u važnosti privremene za-

²⁰ Zapisnik sa osnivačke Skupštine Advokatske komore za Banat, Bačku i Baranju, *Istorija jugoslovenske advokature II*, Beograd 2000, 364—366.

²¹ *Službene novine Kraljevine SHS*, br. 142A od 28. juna 1921. godine.

kone, uredbe, pravilnike i rešenja koje su donosile vlade za vreme provizorijuma. Naime, u roku od mesec dana od proglašenja Vidovdanskog ustava, vlada je bila dužna da sve pomenute akte uputi Zakonodavnom odboru na pregled. Odbor je, zatim, bio dužan da pregleda sve dostavljene akte u roku od pet meseci i potom donese odluku koji od njih ostaju u važnosti bez izmena, koji se menjaju, a koji ukidaju. Odluke zakonodavnog odbora su se, zatim, proglašavale kao zakon, dakle u *Službenim novinama Kraljevine SHS*.

Zakon o izmeni i dopuni Zakona o advokatima i advokatskim pripravnicima na teritoriji Apelacionog suda u Novom Sadu od 23. juna 1922. godine predstavljao je ustvari, u postupku za kraće izjednačenje zakona, ozakonjenu *Uredbu o izmeni i dopuni Zakona o advokatima i advokatskim pripravnicima na teritoriji Banata, Bačke i Baranje*.²² Takav zaključak se može izvesti i na osnovu upoređivanja sadržine ova dva pravna akta. Jedina razlika koju smo uočili sastoji se u tome što je u Uredbi iz 1920. godine, kao jedan od uslova za polaganje advokatskog ispita, bila predviđena petogodišnja pripravička praksa, dok je u Zakonu iz 1922. godine bila propisana pripravička praksa u trajanju od tri godine.

Advokatske organizacije u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, kao i Advokatska komora u Novom Sadu smatrale su izjednačenje zakona u državi najvažnijim zadatkom i zalagale se za njegovo efikasno sprovođenje. Pravni partikularizam je stvarao ozbiljne probleme u pravnom saobraćaju čiji su aktivni učesnici bili advokati.

Na prvom Zboru pravnika Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca održanom u Zagrebu od 19. do 21. septembra 1924. godine, jedna od tema bila je i „Advokatski red” u okviru koje se najviše govorilo o potrebi donošenja jedinstvenog zakona o advokatima za celu državu. U plenumu Zbora pravnika bila je usvojena Rezolucija koja se odnosila na „Odvjetnički zakon”. U Rezoluciji je rečeno: „Osnova odvetničkoga zakona (reda), izrađena u Ministarstvu pravde g. 1921. i već onda razaslanu pravničkim institucijama na mišljenje, priznaje se kao temelj zgodan za nastavak rada oko izjednačenja odvetničkoga prava. U njoj izražena načela slobode i nezavisnosti (autonomije) odvetništva neka se dosledno provedu do svih mogućih i razumnih konsekvencija.”²³ Pored toga, u rezoluciji je bilo predloženo da se i ženama dozvoli bavljenje advokaturom, da svaki advokat ima jednako pravo zastupanja u bilo kom delu Kraljevine, da pripravička praksa traje pet godina.²⁴ Istaknuto je, takođe, da je neophodno hitno rešavanje predloga zakona o sudijama, s obzirom na to da je za razvoj advokature potrebno dobro organizovano i efikasno sudstvo.

Nešto više o sudbini projekta Zakona o advokatima saznajemo iz izveštaja Odbora Advokatske komore u Novom Sadu za poslovnu 1927.

²² *Službene novine Kraljevine SHS*, br. 294, od 30. decembra 1922. godine.

²³ *Spomenica na prvi zbor pravnika Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*, Zagreb 1925, 123.

²⁴ Predlog koji se odnosio na dužinu pripravičke prakse nije bio usvojen jednoglasno već „...uz protest jednoga dijela učesnika Zbora”, isto.

godinu. U njemu se, između ostalog, kaže: „Kao što je poznato projekat *Zakona o advokatima* upućen je Narodnoj skupštini još pre nekoliko godina. Projekat je primljen od sekcije u celini sa neznatnim izmenama, a zatim i u zakonodavnom odboru prošle Narodne skupštine. Ostalo je još da se iznese pred plenum i da bude izglasan. Međutim je nastupilo raspuštanje Narodne skupštine i time onemogućeno brzo donošenje ovog zakona.”²⁵ Iz izveštaja, takođe, saznajemo da je 16. oktobra 1927. godine u Zagrebu održana Konferencija delegata svih advokatskih organizacija u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca radi savetovanja o tome koji od zakona o advokatima, koji su bili na snazi na pojedinim pravnim područjima, treba privremeno proširiti u važnosti na teritoriju cele države. Ovo je očigledno bio pokušaj advokata Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca da privremeno, do donošenja jedinstvenog Zakona o advokatima, obezbede primenu jednakih propisa za sve pripadnike tog reda bez obzira na to na kom su pravnom području živeli i radili.

Na Konferenciji u Zagrebu su ispred Advokatske komore u Novom Sadu učestvovali njen predsednik dr Stevan Adamović i član Odbora Komore dr Aleksandar Moč. Na zagrebačkoj Konferenciji je bilo rešeno da se uputi molba ministru pravde, da putem finansijskog zakona, proširi na celu Kraljevinu važenje zakonskih odredaba o advokatima i advokatskim pripravnicima koje su bile na snazi na području Apelacionog suda u Novom Sadu. Nakon zagrebačke Konferencije, tadašnji ministar pravde dr Dušan Subotić saopštio je da će, u kratkom roku, podneti Skupštini predlog novog Zakona o advokatima s manjim izmenama u odnosu na raniji predlog koji je već bio primljen od Zakonodavnog odbora. Usled ovog saopštenja ministra pravde odustalo se od zaključka Konferencije u Zagrebu, a u Beogradu je 30. i 31. oktobra 1927. godine bila održana nova Konferencija delegata advokatskih organizacija radi pretresanja novog zakonskog predloga.²⁶

Posao na donošenju jedinstvenog Zakona o advokatima tekao je sporo i imao brojne prekide, kao što je to bio slučaj sa mnogim drugim zakonskim projektima. Nestabilne političke prilike su usporavale postupak unifikacije zakona u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Iako je rad na izjednačenju zakona u međuratnoj jugoslovenskoj državi otpočeo ubrzo nakon njenog stvaranja, svoje prve rezultate dao je tek nakon proglašenja Šestojanuarske diktature. „Sa 'šestojanuarskim' apsolutističkim režimom vladi je dana veća mogućnost, da bez učešća predstavničkoga tela sama oktroiira zakone. Sada je, dakle, u tim novim prilikama besparlamentarnog režima zakonodavstvo krenulo bržim tempom.”²⁷

S obzirom na to da su advokati u Vojvodini bili aktivni učesnici u pravnom životu, veoma su značajni njihovi kritički stavovi o stanju u

²⁵ *Izveštaj Odbora Advokatske komore za poslovnu godinu 1927, II*, Glasnik Advokatske komore za Banat, Bačku i Baranju, Novi Sad 1928, 2—3, 47.

²⁶ Isto, 48.

²⁷ F. Čulinović, *Jugoslavija između dva rata II*, Zagreb 1961, 11.

sudstvu i o različitim pravnim pitanjima koje su iznosili u svom stručnom časopisu *Glasnik Advokatske komore za Banat, Bačku i Baranju*. Iz, već pomenutog, izveštaja Odbora Advokatske komore za poslovnu 1927. godinu saznajemo mišljenje Komore o stanju koje je postojalo kod nižih sudova u Vojvodini. Ocenjeno je, naime, da rad nižih sudova u Vojvodini nije bio na željenom nivou. Kao razlog je navedeno sledeće: „...što se posle oslobođenja nastojalo, da se što pre popune upražnjena sudska mesta, a nije se obraćala dovoljna pažnja na to, da li sudija ima potrebno znanje, pravu spremu i dovoljno prakse, da bi mogao samostalno pravdu deliti. Kandidati su se na istima [ispitima] veoma blago ocenjivali i u početku je skoro svaki položio sudski ispit sa vrlo skromnim pravnim znanjem posle jednogodišnje pravne vežbe.”²⁸ U cilju poboljšanja stanja kod nižih sudova, predloženo je da se uvedu kursevi i predavanja za sudske pripravnike i mlade sudije, ali i za iskusnije sudije koji su došli u Vojvodinu sa drugih pravnih područja, kako bi bolje upoznali pravne propise koji u njoj važe. Međutim, u nastavku izveštaja, koji je objavljen u narednom broju *Glasnika*, konstatovano je da kod Odeljenja B. Kasacionog suda u Novom Sadu ne postoji zaostatak u rešavanju predmeta, kao i da se stanje kod Apelacionog suda popravilo s obzirom na činjenicu da je postojao veliki broj nerešenih predmeta što je prouzrokovalo zastoje u radu.²⁹

Prema izveštaju Advokatske komore u Novom Sadu za 1928. godinu, 31. decembra te godine, u spisak je bilo ubeleženo ukupno 473 advokata i 239 advokatskih pripravnika.³⁰

Posle višegodišnjih napora, Zakon o advokatima izglasan je u Narodnoj skupštini 17. oktobra, a u *Službenim novinama* je objavljen 19. decembra 1928. godine.³¹ Međutim, usled vanrednih političkih okolnosti nije ni stupio na snagu.

Novi, odnosno prvi jedinstveni *Zakon o advokatima za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca* donet je 17. marta 1929. godine.³² On je, kako je to izričito bilo propisano u poslednjem paragrafu, stupio na snagu na dan objavljivanja u *Službenim novinama*. Zakon o advokatima za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca sastojao se od 129 paragrafa koji su bili raspoređeni u 17 delova (glava).

²⁸ *Izveštaj Odbora Advokatske komore za poslovnu godinu 1927*, Glasnik Advokatske komore za Banat, Bačku i Baranju, Novi Sad 1928, 4—5, 63.

²⁹ *Izveštaj Odbora Advokatske komore za poslovnu godinu 1927*, Glasnik Advokatske komore za Banat, Bačku i Baranju, Novi Sad 1928, 6—7, 62.

³⁰ *Izveštaj Advokatske komore u Novom Sadu za g. 1928*, Glasnik Advokatske komore u Novom Sadu, Novi Sad 1929, 3, 4, 5, 43.

³¹ *Službene novine Kraljevine SHS*, br. 295 od 19. decembra 1928 godine. U drugoj knjizi *Istorije jugoslovenske advokature* na strani 88. naišli smo na netačan podatak u vezi sa ovim zakonom: „Konačno je projekt zakona o advokatima izglasan 17. oktobra 1928. godine. No do njegove objave u „*Službenim novinama*“, kako je to bio red, nije došlo.” (podvukla G. D.) Zakon je, kako smo upravo u tekstu naveli, bio objavljen u *Službenim novinama*.

³² *Službene novine Kraljevine SHS*, br. 65 od 19. marta 1929. godine.

U prvom paragrafu je rečeno da je advokatura zanimanje javnog poretka, dakle definisana je kao profesija koja svoje funkcije obavlja u javnom interesu i kojoj je svrha saradivanje na održanju pravnog poretka u državi.

U drugom paragrafu su bili propisani uslovi koje je morao da ispuni, i dokaže, onaj ko je želeo da bude upisan u imenik advokata, a to su bili: državljanstvo Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, sposobnost za vršenje pravnih radnji, završen pravni fakultet (u svojstvu redovnog slušaoca) u zemlji ili inostranstvu, položen advokatski ili sudijski ispit. Po ovom Zakonu nije bio potreban doktorat da bi neko postao advokat, a žene su dobio pravo da se bave advokatskim pozivom.

Zakon je predviđao izuzetke, dozvolivši da u advokatski red, bez obavljene pripravničke prakse i položenog advokatskog ispita, stupe sudije sreskih, okružnih i trgovačkih sudova, državni tužioci i njihovi zamenci, sekretari viših sudova sa položenim sudijskim ispitom, ako su na tom položaju proveli najmanje pet godina. Ova lica nisu mogla da vrše advokaturu u onom mestu gde su imali službu. Državni pravobranioци, predsednici okružnih i trgovačkih sudova, predsednici i sudije viših sudova, vrhovni i viši državni tužioci i njihovi zamenci, kao i vanredni i redovni profesori prava na Univerzitetu imali su pravo da se bave advokaturom i bez obavljene pripravničke prakse i bez položenog advokatskog ispita. U četvrtom paragrafu bili su nabrojani razlozi zbog kojih neko lice i pored ispunjenja opštih uslova, propisanih u 2. paragrafu, nije moglo da bude upisano u spisak advokata.

Zakonom je bilo ustanovljeno da pripravnička služba mora trajati pet godina. Advokatski pripravnik je jednu godinu obavezno morao da provede na praksi u sudu, tri godine kod advokata, a preostalu petu godinu je mogao da provede u državnom tužilaštvu, kod javnog beležnika ili u administrativnoj službi.

Advokatska komora je, po primljenoj molbi, ispitivala da li su ispunjeni svi potrebni uslovi za upis u imenik advokata. Kandidat kome je advokatska komora odbila upis, imao je pravo žalbe Kasacionom sudu u roku od petnaest dana. Advokat je, pre konačnog upisa u imenik advokata, morao položiti propisanu zakletvu. Odbor advokatske komore bio je dužan da izvesti ministra pravde, Kasacioni sud i nadležni apelacioni sud o izvršenom upisu u imenik advokata.

Drugo poglavlje Zakona o advokatima sadržalo je odredbe o advokatskim pripravnicima. Odbor pojedine advokatske komore je imao dužnost da vodi i spisak advokatskih pripravnika. U ovaj spisak mogao je biti upisan državljanin Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, sposoban za vršenje pravnih radnji, koji je završio pravni fakultet kao redovan slušalac u zemlji ili inostranstvu. Advokatski pripravnik koji je proveo tri godine na pripravničkoj praksi, i to od toga dve godine kod advokata i jednu godinu kod redovnog suda, imao je pravo da polaže advokatski ispit.

Advokatski ispit se polagao pred petočlanom komisijom, a dva člana komisije su morali biti advokati. U 16. paragrafu Zakona bilo je izričito

navedeno da su advokatski i sudijski ispit bili izjednačeni. Kandidat koji ne bi položio ispit, mogao ga je ponovo polagati nakon šest meseci. Ko i pri drugom pokušaju ne bi položio ispit, mogao ga je polagati još samo jednom ali tek nakon godinu dana.

Treće poglavlje Zakona, odnosno paragrafi od 20. do 35, bilo je posvećeno pravima i dužnostima advokata. Tako je advokat bio ovlašćen da daje savete u svim pravnim stvarima i da zastupa stranke pred svim sudovima, drugim državnim i samoupravnim vlastima i javnopravnim telima. Zakon je zabranjivao da advokat ima filijalu svoje kancelarije, kao i da radi zajedno sa licem koje nije advokat. Advokat je bio dužan da čuva tajnu o stvarima koje su mu poverene i bio je, u svakom postupku, oslobođen obaveze da svedoči o onome što mu je kao advokatu bilo povereno. On je imao dužnost da prava svoje stranke brani revnosno, savesno i verno, a da zastupanje koga se primio vrši po zakonu. Bio je slobodan da iznese sve što mu se po zakonu činilo korisnim za stranku i da se na svaki mogući način posluži svim sredstvima napada i odbrane koja se ne protive dobijenom ovlašćenju, zakonu i njegovoj savesti.

Advokat nije bio dužan da se primi zastupanja svake stranke koja mu se obrati, a svoje odbijanje nije morao da obrazlaže. Međutim, bio je dužan da prihvati zastupanje stranke kojoj se po zakonu ima postaviti zastupnik siromašnih. Advokat je bio dužan da odbije zastupanje, pa i svaki savet, ako je u istoj stvari ili u stvari koja je s njom u vezi, zastupao protivnu stranku, ili ako je u istoj stvari ranije radio kao tužilac ili javni beležnik. Zakon je zabranjivao, u skladu sa prethodnim, da u istom sporu služi obema strankama ili da im daje svoje savete.

Advokat je bio ovlašćen da ugovori nagradu za svoj rad sa strankom. Za valjanost ugovaranja bila je potrebna pismena izjava u kojoj se naznačavao iznos nagrade, način plaćanja i iznos koji je, eventualno, bio primljen unapred. U 28. paragrafu je bilo predviđeno da će ministar pravde, po saslušanju advokatske komore i apelacionog suda, propisati pravilnik o visini nagrade advokata.

U 36. paragrafu bili su navedeni razlozi za prestanak advokature, to su bili: 1) gubitak državljanstva, sposobnosti za vršenje pravnih radnji, otvaranje stečaja nad imovinom advokata; 2) brisanje iz imenika advokata (u slučaju da shodno paragrafu 33. pored advokature, advokat vrši neku plaćenu državnu ili koju drugu javnu ili privatnu službu, osim službe honorarnih profesora univerziteta ili nastavnika stručnih škola, ili se bavi poslom koji se ne slaže sa položajem, ugledom ili nezavisnošću advokata); 3) kaznena osuda koja je za posledicu imala gubitak advokature i disciplinska presuda gubitka advokature na određeno vreme ili trajno; 4) odricanje od advokature.

Odredbe o advokatskim komorama činile su sadržinu pete glave Zakona o advokatima. Kao zadaci advokatske komore bili su navedeni: da čuva ugled, čast i prava advokatskog staleža i da pazi na to da advokati vrše svoju dužnost. Ona, dakle, to svoje pravo vrši u ime države na osnovu zakonskog ovlašćenja, te nastupa kao javnopravni subjekt. U 44. para-

grafu bili su nabrojani poslovi koji su spadali u nadležnost odbora advokatske komore: da rešava o upisu u imenik advokata, da vodi imenik advokatskih pripravnika i da im izdaje potrebna uverenja, da opšti sa vlastima i licima koja nisu u vezi sa komorom, da donosi rešenja o prestanku advokature, da podnosi predstave, mišljenja i predloge koji se tiču advokature, uprave i pravosuđa, da podnosi žalbe Upravnom sudu i državnom savetu protiv odluka upravnih vlasti kojima se advokatima sužava priznati delokrug rada.

Zakon je ostavio pravo ministru pravde da ustanovi broj i sedišta advokatskih komora u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Prema slovu 49. paragrafa advokatski stalež je nezavisan. Nadzor nad advokatima vrši advokatska komora. Vrhovno pravo nadzora je pripadalo ministru pravde. On je, ustvari, nadzirao rad advokatskih komora, odnosno njihovih organa, a ne neposredno advokate. Advokatske komore su (po 47. par.) imale obavezu da početkom svake godine podnesu ministru pravde izveštaj o stanju svojih poslova. U tim izveštajima su advokatske komore mogle da iznesu svoja zapažanja o stanju advokature, pravosuđa i uprave i da, u vezi s tim, čine predloge. Zakon je propisivao da advokatske komore mogu, u cilju zaštite prava i interesa advokatskog staleža, obrazovati savez advokatskih komora.

Veliki broj paragrafa Zakona, od 50. do 116, bio je posvećen disciplinskim stvarima, počev od disciplinskog prava, preko disciplinskih organa, postupka, do pravnih lekova protiv presuda i drugih odluka disciplinskog organa.

Zakonom je bilo propisano da su advokatske komore dužne da najkasnije u roku od dve godine posle njegovog stupanja na snagu, obezbede advokatima i njihovim porodicama, putem osiguranja za slučaj starosti i iznemoglosti, nesreće i smrti, nužno izdržavanje. Bliže odredbe o tome komora je bila dužna da propiše posebnim pravilnikom.

Paragraf 120. Zakona o advokatima bio je posvećen nadripisarstvu koje je predstavljalo ozbiljan problem koji je nanosio štetu kako advokaturi tako i celom pravosuđu i strankama. Kao nadripisare (piskarače) Zakon je proglasio lica koja bez zakonskog ovlašćenja, uz nagradu, zastupaju stranke pred sudovima i drugim državnim i samoupravnim vlastima ili javnopravnim telima, kao i ona lica koja u vidu zanata sastavljaju isprave o pravnim radnjama. Radnje koje nadripisari vrše smatrale su se za krivična dela za čije suđenje je bio nadležan sreski sud. Krivični postupak se mogao sprovesti na predlog državnog tužioca ili advokatske komore.

Prelazna naređenja Zakona sadržala su odredbe kojima se obezbedilo poštovanje stečenih prava na vršenje advokature, i kojima se predviđalo kako će se konstituisati nove komore i slično.³³

³³ Stečena prava na vršenje advokature priznavala su se npr. Slovenima koji su u drugim zemljama bili advokati, pa postanu, zatim, državljani Kraljevine SHS. Oni su, naime, mogli da, posle jednogodišnje prakse kod advokata, polažu advokatski ispit i nakon toga budu upisani u imenik advokata. Isto tako, advokati srpsko-hrvatsko-slovenačke narodnosti sa teritorije bivše Austro-Ugarske monarhije koji postanu državljani Kraljevine SHS,

„Zakon o advokatima iz 1929. godine ocenjen je od advokata, a i u javnosti, kao dobar zakon. On sadrži već utvrđene principe na kojima se izgradila srednjoevropska advokatura, po čijem uzoru se razvila i advokatura u Srbiji. Bio je to savremen zakon, dovoljno liberalan i omogućavao je razvoj kvalitetne i stručne advokature.”³⁴

U skladu sa odredbama Zakona o advokatima, ministar pravde je 16. aprila 1929. godine doneo *Uredbu o broju i sedištima advokatskih komora*, kojom je bila određena teritorija advokatskih komora.³⁵ Za teritoriju Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca ustanovljene su sledeće advokatske komore: u Beogradu za teritoriju Apelacionog suda u Beogradu, u Skoplju za teritoriju Velikog suda u Skoplju, u Podgorici za teritoriju Velikog suda u Podgorici, u Zagrebu za područje nadležnosti Banskog stola u Zagrebu, u Sarajevu za teritoriju Vrhovnog suda u Sarajevu, u Novom Sadu za područje nadležnosti Apelacionog suda u Novom Sadu, u Ljubljani za teritoriju Višeg deželnog suda u Ljubljani i u Splitu za teritoriju Višeg zemaljskog suda u Splitu.

Nakon donošenja jedinstvenog Zakona o advokatima, u Novom Sadu je 16. juna 1929. godine održana konstituirajuća Skupština Advokatske komore u Novom Sadu. Skupštini je prisustvovalo 88 članova Komore. Otvarajući Skupštinu, predsednik Advokatske komore u Novom Sadu dr Stevan Adamović je istakao značaj donošenja novog advokatskog zakona kojim su osnovane advokatske komore u celoj Kraljevini. Sa Skupštine je poslat telegram kralju Aleksandru u kojem je izražena zahvalnost zbog donošenja Zakona o advokatima „...kojim je advokatski red u celoj Kraljevini izjednačen u svima dužnostima i pravima te stavljen u položaj da kao nezavisan organ uspešno saraduje sa sudovima i svima vlastima u pravničkoj primeni zakona i naredaba”.³⁶ Istom prilikom jednoglasno su bili prihvaćeni projekat Poslovnika Advokatske komore u Novom Sadu i Pravilnik o izdavanju pripomoći iznemoglim advokatima i naslednicima umrlih advokata koji su članovi Komore, a koji su bili sačinjeni u skladu sa odredbama Zakona o advokatima. Advokatska komora u Novom Sadu je poslovnu 1929. godinu završila sa 501 advokatom i 231 advokatskim pripravnikom upisanim u imenik.³⁷

morali su, po podnetoj molbi, biti uvedeni u imenik advokata bez pripravničke vežbe i položenog ispita. Ratni invalidi koji su završili pravni fakultet pre donošenja Zakona o advokatima, nakon što provedu godinu dana kao pripravnici, u sudu ili advokatskoj kancelariji, imali su pravo da polažu ispit i odmah, zatim, sticali su pravo na vršenje advokature...itd. Paragrafi 121—124. *Zakona o advokatima za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca*.

³⁴ M. Botić, *Pedesetogodišnji razvitak advokature u Vojvodini — pedesetogodišnjica Advokatske komore u Novom Sadu*, 50 godina Advokatske komore u Novom Sadu, Novi Sad 1971, 124.

³⁵ *Službene novine Kraljevine SHS*, br. 90, od 17. aprila 1929. godine.

³⁶ *Zapisnik sa konstituirajuće Skupštine Advokatske komore u Novom Sadu održane 16. juna 1929. god. u 9 sati pre podne u svečanoj dvorani Gradske kuće u Novom Sadu*, Glasnik Advokatske komore u Novom Sadu, Novi Sad 1929, 6, 7, 8, 124.

³⁷ *Kratak pregled rada Advokatske komore u 1929. godini*, Glasnik Advokatske komore u Novom Sadu, Novi Sad 1930, 1, 53.

Još je 1927. godine bila, na Konferenciji predstavnika svih advokatskih organizacija Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Beogradu, izražena želja za osnivanjem njihove zajedničke organizacije za celu državu. Na Konferenciji u Beogradu bio je pretresan projekat pravila budućeg Saveza advokata Kraljevine SHS. Svi učesnici Konferencije su dobili zadatak da se kod svojih advokatskih organizacija založe za osnivanje Saveza advokata prema odredbama predloženog pravilnika.³⁸

Konstitutivna Skupština Saveza advokatskih komora Kraljevine Jugoslavije održana je 27. aprila 1930. godine u Beogradu. Najpre je jednoglasno donet zaključak o osnivanju Saveza advokatskih komora, a potom je prihvaćen tekst poslovnika Saveza. Rad Saveza podrazumevao je aktivnosti u cilju zaštite prava i interesa advokatskog reda, afirmisanja advokature kao profesije i advokatskih komora, kao i proučavanje raznih zakonskih projekata i davanje mišljenja o različitim pravnim pitanjima. Poslednja deseta redovna Skupština Saveza advokatskih komora Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca održana je 12. maja 1940. godine u Novom Sadu.³⁹

U izveštaju Advokatske komore u Novom Sadu o poslovanju u toku 1929/1930. godine bili su, između ostalog, izneti stavovi Komore o važnim pitanjima pravnog života. Advokatska komora je, u vezi sa stanjem u pravosuđu, konstatovala da se stanje pravosuđa na području Apelacionog suda u Novom Sadu znatno poboljšalo ali da i dalje ima nekih nedostataka koje bi trebalo ispraviti. „Na polju zakonodavstva se konstatuje veoma intenzivan rad. Za najkraće vreme je donesen čitav niz zakona i punom parom se ispunjava ona praznina koja se godinama osećala. Advokatski red sa velikim zadovoljstvom pozdravlja intenciju zakonodavca, da se sa izjednačenjem zakona stvore čvrsti uslovi za pravni poredak u Kraljevini.”⁴⁰ Mišljenje Advokatske komore u Novom Sadu bilo je da u zakonodavni rad, u prvom redu, treba da budu uključeni pravnici praktičari iz svih krajeva države. U izveštaju se, dalje, zamera što pravnici praktičari sa teritorije Apelacionog suda u Novom Sadu nisu uključeni u rad zakonodavnog odbora, a pravnici sa drugih pravnih područja jesu. Kao konsekvencija odsustva vojvođanskih pravnika u zakonodavnom radu, u izveštaju se navodi donošenje odredaba koje području Vojvodine ne odgovaraju, a sa druge strane brisanje nekih zakonskih ustanova koje su, kada je praksa u pitanju, prilikama u Vojvodini u potpunosti odgovarale. Kao dalji nedostatak zakonodavne tehnike, bilo je navedeno to što se zakonski nacrti nisu redovno objavljivali i na taj način se uskraćivala mogućnost pravicima praktičarima da o njima raspravljaju i daju svoje mišljenje u stručnim časopisima.⁴¹

³⁸ *Izveštaj Odbora Advokatske komore za poslovnu godinu 1927*, Glasnik Advokatske komore za Banat, Bačku i Baranju, Novi Sad 1928, 2, 3, 49. U ovom Izveštaju je dat i tekst projekta pravila za Savez advokatskih komora Kraljevine SHS.

³⁹ *Istorija jugoslovenske advokature II*, Beograd 2000, 153.

⁴⁰ *Godišnji izveštaj Advokatske komore u Novom Sadu u poslovnoj 1929/1930*, Glasnik Advokatske komore u Novom Sadu, Novi Sad 1930, 8, 9, 10, 224.

⁴¹ Isto, 225.

Advokatska komora u Novom Sadu je, i narednih godina, sa pažnjom pratila kako napreduje unifikacija zakona u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Tako je osvrćući se na tok svojih poslova u poslovnoj 1932/1933. godini, Advokatska komora u Novom Sadu konstatovala da je donesen niz novih zakona za relativno kratko vreme, što je ocenjeno kao dobro, ali je uočila i da se zakonski predlozi, i dalje, ne dostavljaju stručnim ljudima i organizacijama radi stavljanja primedaba i eventualnih predloga na tekst projekata. „Usled toga ovi su novi zakoni mahom nepotpuni, nejasni i pogrešni, što najbolje dokazuje ta okolnost, da se odmah po stupanju na snagu ukazuje potreba noveliranja, izdavanja izmena i dopuna...”⁴² Pri tom je naglašeno da noveliranje, izmene i dopune pojedinih zakona nisu posledica promenjenih životnih prilika, već brzine i nedovoljno stručnog razmatranja prilikom donošenja zakona. Zato je Odbor Advokatske komore u Novom Sadu predložio da se prilikom donošenja zakona obrati više pažnje na to da zakoni budu u skladu sa životnim prilikama, kao i da se svi projekti zakona upućuju stručnim licima i organizacijama, a naročito advokatskim komorama na proučavanje.⁴³

Pitanje nagrađivanja advokata, odnosno advokatska tarifa, bilo je godinama otvoreno i aktuelno. Iako je, u načelu, važio pismeni sporazum o nagradi između advokata i stranke, sudovi su, za područje svoje nadležnosti, propisivali visinu advokatske tarife sa kojom se advokati nisu slagali, smatrajući da je suviše niska i da nije u skladu sa prilikama.⁴⁴ To pitanje je rešeno donošenjem *Zakona o advokatima*. Advokat je bio ovlašćen da sa strankom ugovori nagradu za svoj rad, a Zakon je predviđao i da će ministar pravde propisati pravilnik o visini nagrade advokata, čije bi se odredbe primenjivale u slučajevima kad nagrada nije unapred dogovorena.⁴⁵ Na osnivačkoj Skupštini Saveza advokatskih komora Kraljevine Jugoslavije 27. aprila 1930. godine bilo je pretresano i pitanje advokatske tarife i zaključeno je da je u interesu advokata da se njihov rad, uz zadržavanje prava na slobodno ugovaranje, ipak nagradi po obaveznoj tarifi. U skladu sa tim zaključkom Odbor Advokatske komore u Novom Sadu pripremio je nacrt nove advokatske tarife koji je, nakon što ga je usvojila skupština Komore, podneo ministru pravde s molbom da ga prihvati i obavezno propiše za područje Apelacionog suda u Novom Sadu.⁴⁶ Ministar pravde je, na zahtev Advokatske komore u Novom Sadu, a po saslušanju Apelacionog suda u Novom Sadu, u skladu sa 28. paragrafom Zakona o advokatima propisao *Pravilnik o nagradama advokata na teritoriji Apelacionog suda u Novom Sadu*.⁴⁷

⁴² *Godišnji izveštaj Odbora Advokatske komore u Novom Sadu za poslovnu godinu 1932/1933*, Glasnik Advokatske komore u Novom Sadu, Novi Sad 1933, 7, 8, 9, 24.

⁴³ Isto, 24.

⁴⁴ O tome detaljnije videti: *Izveštaj Odbora Advokatske komore za poslovnu godinu 1927*, Glasnik Advokatske komore za Banat, Bačku i Baranju, Novi Sad 1928, 4, 5, 64.

⁴⁵ Videti: paragraf 28. *Zakona o advokatima za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca*.

⁴⁶ *Godišnji izveštaj Odbora Advokatske komore u Novom Sadu za poslovnu 1930/1931*, Glasnik Advokatske komore u Novom Sadu, Novi Sad 1931, 9, 10, 369—370.

⁴⁷ *Nova advokatska tarifa*, Glasnik Advokatske komore u Novom Sadu, Novi Sad 1932, 6, 7, 8, 170 i dalje. Inicijative Ministarstva pravde za promenom advokatske tarife su

Još jedan problem sa kojim se Advokatska komora u Novom Sadu od svog osnivanja borila bilo je nadripisarstvo. Nadripisarstvom su se bavili opštinski beležnici i pisari koji su, i pored zakonske zabrane, obavljali neke advokatske poslove u službenim prostorijama za svoj račun. Advokatska komora u Novom Sadu je upozoravala svoje članove da sve slučajeve nadripisarstva za koje saznaju prijave Komori, uz naznačenje potrebnih dokaza, kako bi se protiv nadripisara mogao pokrenuti krivični postupak.⁴⁸

Iako je Zakon o advokatima iz 1929. godine u osnovi bio ocenjen kao dobar i moderan zakon, advokatski pripravnici su negodovali zbog odredbe o dužini pripravničkog staža. Interesantno je, u vezi s tim, navesti mišljenje Advokatske komore u Novom Sadu koje je dala na zahtev Ministarstva pravde. Naime, Društvo advokatskih pripravnika iz Zagreba je podnelo predstavku Ministarstvu pravde u kojoj su tražili da se pripravnički staž skрати na tri godine i da pripravnici dobiju mogućnost da biraju da li će jednu godinu provesti u sudu ili ne. Ministarstvo pravde je pomenutu predstavku uputilo, između ostalog, i Advokatskoj komori u Novom Sadu radi davanja mišljenja. Nakon razmatranja predstave „Odbor Advokatske komore dao je mišljenje da se predlog Društva advokatskih pripravnika kao neumestan i neosnovan odbije, jer su postojeći zakonski propisi po ovom pitanju, obzirom na važnost funkcije za koju se advokatski pripravnici pripremaju, sasvim opravdani“.⁴⁹ Odeljenje B. Kasacionog suda u Novom Sadu delilo je isto mišljenje u pogledu dužine pripravničkog staža advokatskih pripravnika. Naime, Udruženje advokatskih pripravnika iz Beograda uputilo je predstavku ministru pravde 11. decembra 1931. godine u kojoj su izneli iste zahteve kao i advokatski pripravnici iz Zagreba. U prilog svojim zahtevima naveli su jedno interesantno poređenje: „...za lekara, kojem se ljudski život poverava, potreban je pored 5 godina studija svega staž od jedne godine u koju se uračunava i vojska, a da bi ko otvorio advokatsku kancelariju potrebno je da ima 4 godine studija, 5 godina staža i 1 godinu vojske, što ukupno iznosi 10 godina na prema 6 za lekara.“⁵⁰ Predsednik Odeljenja B. Kasacionog suda u Novom Sadu je na zahtev Ministarstva pravde, u februaru 1932. godine,

uticale da se, i narednih godina, to pitanje nade na dnevnom redu Advokatske komore u Novom Sadu. O tome videti: *Godišnji izveštaj Odbora Advokatske komore u Novom Sadu za poslovnu 1934/35*, Glasnik Advokatske komore u Novom Sadu, Novi Sad 1935, 5, 6, 7, 5 i 13.

⁴⁸ U Glasniku Advokatske komore u Novom Sadu br. 5, 6, 7 iz 1935. godine, na 13. strani, naišli smo na podatak da je Upravni odbor Advokatske komore u Novom Sadu, izabran na Redovnoj glavnoj skupštini koja je održana 27. oktobra 1935. godine, pokrenuo, do 23. juna 1936. godine, 20 krivičnih postupaka po paragrafu 120. Zakona o advokatima, uglavnom protiv opštinskih beležnika, te da je veliki broj pokrenutih postupaka bio dovršen, a nadripisari proglašeni krivim i osuđeni.

⁴⁹ *Godišnji izveštaj Odbora Advokatske komore u Novom Sadu za poslovnu godinu 1932/1933*, Glasnik Advokatske komore u Novom Sadu, Novi Sad 1933, 7, 8, 9, 11.

⁵⁰ Arhiv Vojvodine, Fond Odeljenje B. Kasacionog suda u Novom Sadu 1920—1941, Br. Preds. II B. 2/1932.

uputio dopis u kome je izneo stav tog suda u pogledu pomenute predstavke advokatskih pripravnika iz Beograda. U dopisu je bilo naglašeno: „Pri stvaranju advokatskog podmlatka i u praksi, a naročito sada u vremenu kako su stupili mnogi novi zakoni na snagu i u vremenu donošenja novih zakona, pokazala se potreba, da vežba advokatskih pripravnika treba da je što duža...”⁵¹

Pripravnici u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca su se, pored skraćivanja pripravničkog staža, zalagali i za to da obavezna jednogodišnja praksa u sudu bude plaćena i borili se za rešavanje nekih drugih pitanja. „Pod pritiskom akcije advokatskih pripravnika i njihovih udruženja, od kojih su naročito bili aktivni u Beogradu, Zagrebu, Sarajevu i Novom Sadu, ispunjeni su neki zahtevi advokatskih pripravnika. Ukinuto je volonterstvo kod sudova. Obavezni staž kod suda advokatskih pripravnika bio je plaćen počev od 1. I 1940. godine.”⁵²

Ministar pravde je 27. marta 1933. godine doneo Uredbu kojom je ukinuta ekspozitura somborskog Okružnog suda koja se nalazila u Čakovcu. Svi predmeti, spisi, stvari i vrednosni papiri bili su preneti u Okružni sud u Varaždinu.⁵³ Shodno ovoj promeni, a po sporazumu Advokatskih komora u Novom Sadu i Zagrebu, iz imenika Advokatske komore u Novom Sadu bili su brisani svi advokati sa teritorije Sreskog suda u Čakovcu. Radilo se o nekih desetak advokata koji su nakon toga registrovani u imeniku advokata Advokatske komore u Zagrebu.⁵⁴

Broj advokata članova Advokatske komore u Novom Sadu i advokatskih pripravnika upisanih u njene spiskove se povećavao tokom godina. Prema podacima iz godišnjeg izveštaja Odbora Advokatske komore u Novom Sadu za poslovnu 1934/1935. godinu, 30. septembra 1935. godine bilo je u spiskove Komore ubeleženo 540 advokata i 288 advokatskih pripravnika.⁵⁵ Početak Drugog svetskog rata zatekao je upisanih 699 advokata i 405 advokatskih pripravnika u imenike advokata, odnosno advokatskih pripravnika Advokatske komore u Novom Sadu.⁵⁶

*

* *

Advokatska komora je od svog osnivanja imala izuzetan značaj u pravnom životu na području Vojvodine. Pre njenog osnivanja, neposredno nakon ujedinjenja, advokati su odigrali presudnu ulogu u uspostavljanju sudskog sistema na području Vojvodine. Advokati u Vojvodini ali i u ostalim krajevima Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca zalagali su se za izjednačenje zakona u državi i donošenje jedinstvenog zakona o advokati-

⁵¹ Isto.

⁵² M. Botić, *nav. delo*, 128.

⁵³ *Službene novine Kraljevine Jugoslavije*, br. 72 od 30. marta 1933. godine.

⁵⁴ *Istorija jugoslovenske advokature II*, Beograd 2000, 154.

⁵⁵ *Godišnji izveštaj Odbora Advokatske komore u Novom Sadu za poslovnu 1934/1935. godinu*, Glasnik Advokatske komore u Novom Sadu, Novi Sad 1935, 8, 9, 10.

⁵⁶ *Istorija jugoslovenske advokature II*, Beograd 2000, 156.

ma, jer su pravni partikularizam i postojanje različitih propisa o advokaturi otežavali njihov rad. Pored zahteva usmerenih na donošenje Zakona o advokatima, advokati su se zalagali i za donošenje Zakona o sudovima i sudijama, kao i za poboljšanje stanja u sudovima i nezavisnost sudija. Naime, Advokatska komora u Novom Sadu se od svog osnivanja opredelila za saradnju sa sudovima, ističući da sudovi i advokatura, kao temelji pravosuđa, samo na taj način mogu obezbediti njegov napredak. Donošenjem Zakona o advokatima 1929. godine obezbeđena je normativna osnova za razvoj advokature kao autonomne staleške organizacije i za rešavanje važnih unutrašnjih problema. Advokatura se upravo u periodu nakon donošenja Zakona o advokatima učvršćuje kao fundamentalan činilac pravnog života međuratne jugoslovenske države, čemu je doprinelo osnivanje Saveza Advokatskih komora Kraljevine Jugoslavije koji se borio za zaštitu i ostvarivanje interesa svih advokata i imao kritičko mišljenje o zakonodavnom radu i stanju u pravosuđu. Rad Advokatske komore u Novom Sadu bio je dinamičan i usmeren na zaštitu prava građana i svojih članova i na unapređenje stanja u pravosuđu na području Vojvodine ali i u celoj državi.

THE LAW PRACTICE ON THE TERRITORY OF VOJVODINA 1929—1941

Gordana Drakić, LL.M.

Teaching assistant of the Law School in Novi Sad

Summary

The article first examines the situation that existed in the system of justice on the territory of Vojvodina soon after the unification and the role of the attorneys at law in the establishment of the regular court practice. The author then elaborates on the substance of the legal documents that were effective on the territory of Vojvodina until 1929 and that related to the law practice. The author describes the foundation of the Bar Association in Novi Sad and its contribution to the adoption of the unique Law on Attorneys at Law. Beside the content of the Law on Attorneys at Law from 1929, the article, in its second part, examines what were the most important problems the law practice on the territory of Vojvodina faced, and what was the opinion of the Bar Association in Novi Sad about the process of the law unification in the Kingdom of Yugoslavia. Finally, the author draws conclusions on the role of the law practice in the legal life of Vojvodina between the two wars.

Key words: law practice, Bar Association in Novi Sad, The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians, Law on Attorneys at Law, unification of laws